

Юлія Романюк

Інститут української мови НАН України

Критерії добору ключового слова: позиція автора vs. Користувача

Український модуль бази світового славістичного мовознавства iSybislaw налічує вже 1142 документи та 247 ключових слів. Серед ключових слів (крім термінів) – форманти (-ев-, -ець тощо), окремі слова, що називають поняття, важливі для даного документу (бандура, батьківщина), та прізвища, імена та по батькові осіб, що про них йдеться в документі (із датами життя – Білецький Андрій Олександрович (1911-1995)). Це й українські та зарубіжні мовознавці, доробок яких вагомий для української лінгвістики, й українські давні та сучасні письменники, і духовні особи, що створили пам'ятки української мови (митрополит Іларіон, «Слово про закон і благодать»).

Параметри опису, задані в базі iSybislaw, вимагають певного метатеоретичного погляду на зміст описуваних документів. Не завжди термін, визначений автором як ключове слово, або термін, імпліцитно чи експліцитно присутній у документі, стає ключовим словом у базі. Наприклад, в періодичному збірнику «Культура слова», який видає Інститут української мови НАН України, статті, присвячені поетичному мовленню або загалом мові художнього тексту й адресовані ненауковій аудиторії, часто обтяжені образними визначеннями понять. Скажімо, у статтях про особливості оповіді українського письменника А.А. Дімарова можна зустріти сполуки: оповідь про події, діалогізовані ситуації, синтаксис повісті, безсполучниковість оповіді або авторський задум, манера оповіді. Згідно з концепцією Е.Ф. Скороходька, терміном можна вважати слово або словосполучення, якщо воно має в тексті 1) похідні, 2) ширші конструкції із цим словом, 3) виводить на поняття-гіпоніми. Згадані словосполуки, такі, як оповідь про події, діалогізовані ситуації, авторський задум, манера оповіді не є мовознавчими термінами і тому не потрапили до списку ключових слів бази iSybislaw. Словосполучення синтаксис повісті, безсполучниковість оповіді також не є термінами у строгому розумінні. Їх можна було би звести до мовознавчих термінів синтаксис, безсполучникові конструкції тощо, але ці терміни не відповідали б змісту статті. Так, термін синтаксис у сполучі синтаксис повісті є скоріше синонімом до термінів структура, будова, архітектоніка (тексту повісті). Авторські ключові слова мовна картина, мовний образ, експресивні слова, розмовна фразеологія, персоніфікація в описі зі спиранням на наявний нині в базі список ключових слів трансформуються в терміни експресивно забарвлене слово, фразеологізм, оскільки з усіх перелічених вище в списку є лише термін персоніфікація. Мовна картина і мовний образ, як відсутні в списку, залишаються поза ним. Вирішенням проблеми адекватного бібліографічного опису згідно з параметрами бази iSybislaw є визначення таких ключових слів для цих документів, як: мова автора літературного твору, ідіолект, ідіостиль, метафора, антитеза, згадані вже персоніфікація, експресивно забарвлене слово і под. Сьогодні не всі ці терміни можна знайти в списку ключових слів бази. Його поповнення з урахуванням національної термінологічної традиції та її узгодження з іншими

слов'янськими мовознавчими терміносистемами є одним із завдань розробників українського модуля бази світового славістичного мовознавства iSybislaw.

Спираючися на досвід створення бази iSybislaw в цілому та її українського модуля зокрема, основними критеріями добору терміна як ключового слова вважаємо: 1) його функціонування у мовознавчій терміносистемі (не лише національній, а й інтернаціональній), 2) відповідність змісту описуваного документа і 3) здатність адекватно передати різномовним користувачам його повноту.